

**Archeologisch opgraving
Grobbendonk – Troon 30-32,
‘Priorij Onze-Lieve-Vrouw-Ten-Troon’**

Natasja Reynolds, Jordi Bruggeman en Lies Dierckx

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba 227

Aard onderzoek: Opgraving
Vergunningsnummer: 2014/245
Naam aanvrager: Natasja Reyns
Naam site: Grobbendonk – Troon

Opdrachtgever: Troonpad nv, Troon 30, B-2880 GROBBENDONK
Opdrachtnemer: All-Archeo bvba, Barelveldweg 4, B-2880 BORNEM
Administratief toezicht: Dirk Pauwels, Anna Bijnsgebouw, Lange Kievitstraat 111-113, bus 53, 2018
ANTWERPEN

Rapportage: All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Barelveldweg 4
B-2880 Bornem

info@all-archeo .be
0478 36 57 07
0498 15 84 40

D/2014/12.807/36

© All-Archeo bvba, 2014

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. De aanbevelingen dienen louter ter advisering van het bevoegde gezag, zijnde het agentschap Onroerend Erfgoed.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING.....	5
2 ADMINISTRATIEVE FICHE.....	7
3 PROJECTGEGEVENS EN AFBAKENING ONDERZOEK.....	9
3.1 Afbakening studiegebied.....	9
3.2 Onderzoeksopdracht.....	10
4 BESCHRIJVING REFERENTIESITUATIE.....	11
4.1 Landschappelijke context.....	11
4.1.1 Topografie.....	11
4.1.2 Hydrografie.....	11
4.1.3 Bodem.....	12
4.2 Beschrijving gekende waarden.....	13
4.2.1 Historische gegevens.....	13
4.2.2 Archeologische voorkennis.....	15
5 RESULTATEN TERREINONDERZOEK.....	17
5.1 Toegepaste methoden & technieken.....	17
5.2 Bespreking resultaten terreinonderzoek.....	20
5.2.1 Werkput 1.....	20
5.2.2 Werkput 2.....	24
6 CONFRONTATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE RESULTATEN MET HET BOUWHISTORISCH ONDERZOEK	27
7 ANTWOORD ONDERZOEKSVRAGEN.....	33
8 BIBLIOGRAFIE.....	35
8.1 Publicaties.....	35
8.2 Websites.....	35
9 BIJLAGEN.....	37
9.1 Lijst van afkortingen.....	37
9.2 Archeologische periodes.....	37
9.3 Plannen en tekeningen.....	37
9.4 Harrismatrix.....	38
9.5 Sporenlijst.....	38
9.6 Murenlijst.....	38
9.7 Vondstenlijst.....	39
9.8 Monsterlijst.....	39
9.9 CD-rom.....	40

1 Inleiding

In het kader van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te Grobbendonk – Troon 30-32 adviseerde het agentschap Onroerend Erfgoed om een archeologische begeleiding in de vorm van een opgraving te laten uitvoeren. De stedenbouwkundige aanvraag betreft de omvorming van twee woningen naar een éénsgezinswoning. Deze omvorming omvat de creatie van een wandelgang, de plaatsing van een hoekvolume en het dichtten van een pandgang met glas.

Het terreinwerk werd uitgevoerd op 8 en 9 juli 2014, onder leiding van Natasja Reyns en met medewerking van Liesbeth Claessens en Lies Dierckx. De bedoeling van het onderzoek was om binnen het plangebied archeologisch erfgoed te karteren en het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed te lokaliseren, te interpreteren en te waarderen.

2 Administratieve fiche

Administratieve gegevens	
<i>Naam van de opdrachtgever</i>	Troonpad nv
<i>Naam van de uitvoerder</i>	All-Archeo bvba
<i>Naam van de vergunninghouder</i>	Natasja Reyms
<i>Beheer en plaats van de geregistreerde data en opgravingsdocumentatie</i>	Eigenaar of provincie Antwerpen
<i>Beheer en de plaats van de vondsten en stalen</i>	Eigenaar of provincie Antwerpen
<i>Projectcode</i>	2014/ 245
<i>Vindplaatsnaam</i>	Grobendonk – Troon 30-32, 'Priorij Onze-Lieve-Vrouw-Ten-Troon'
<i>Locatie met vermelding van provincie, gemeente, deelgemeente, plaats, toponiem en minimaal 4 xy-Lambertcoördinaten</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Provincie: Antwerpen • Locatie: Grobendonk • Plaats: Troon • x/y Lambert 72-coördinaten: <ul style="list-style-type: none"> – 178651, 208465 – 178711, 208437 – 178714, 208373 – 178639, 208379
<i>Kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer(s)</i>	Grobendonk, afdeling 1, sectie D, Percelen: 175F (deel), 175H (deel)
<i>Kaart van het onderzoeksgebied op basis van de topografische kaart op schaal 1:10000</i>	Zie 4.1.1 Topografie
<i>Begin- en einddatum uitvoering onderzoek</i>	8 en 9 juli 2014
Omschrijving van de onderzoeksopdracht	
<i>Verwijzing naar de bijzondere voorwaarden, die zijn opgenomen in de vergunning</i>	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische begeleiding in de vorm van een opgraving: Grobendonk, Troon 30-32, 'Priorij Onze-Lieve-Vrouw-Ten-Troon'
<i>Omschrijving van de archeologische verwachtingen</i>	<p>De betrokken gebouwen liggen op de plaats van de voormalige priorij Onze-Lieve-Vrouw-Ten-Troon (Centrale Archeologische Inventaris locatienr. 101839; Digitale Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed ID-nr. 85527), op ca. 3 km ten ZO van het centrum van Grobendonk. De oostelijke van beide woningen is één van de beschermde structuren van het beschermde priorij-complex.</p> <p>De priorij werd gesticht in de 15de eeuw op het zgn. Ter Nuwer Molen-goed. Deze molen zou een eeuw eerder zijn opgericht. De mogelijkheid bestaat dat initieel enkel de kerk (zuidvleugel van het complex) werd opgericht en de broeders aanvankelijk in de bestaande molengebouwen verbleven.</p>
<i>Wetenschappelijke vraagstelling met betrekking tot het onderzoeksgebied</i>	De aard van de ingreep en de lange en rijke geschiedenis van de priorij maken een archeologische begeleiding in de vorm van een opgraving noodzakelijk. De bedoeling van het onderzoek is het vaststellen van de eventuele aanwezige archeologische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren en zo correct mogelijk te waarderen.

<i>Doelen en wensen van de natuurlijke persoon of rechtspersoon die door zijn actie of acties de ingreep van de bodem veroorzaakt of noodzakelijk maakt</i>	De stedenbouwkundige aanvraag betreft de omvorming van twee woningen naar een éénsgezinswoning. Deze omvorming omvat de creatie van een wandelgang, de plaatsing van een hoekvolume en het dichten van een pandgang met glas. In het kader van deze stedenbouwkundige vergunningsaanvraag adviseerde het agentschap Onroerend Erfgoed om een archeologische begeleiding in de vorm van een opgraving te laten uitvoeren.
<i>Eventuele randvoorwaarden</i>	Niet van toepassing
Eventuele raadpleging van specialisten	
<i>Omschrijving van de inbreng van specialisten als hun advies werd ingewonnen bij substantiële staalname voor specialistisch onderzoek</i>	Niet van toepassing
<i>Omschrijving van de inbreng van specialisten als zij betrokken worden bij de conservatie</i>	Niet van toepassing
<i>Omschrijving van de algemene wetenschappelijke adviezen door personen die buiten het project stonden</i>	Niet van toepassing

3 Projectgegevens en afbakening onderzoek

3.1 Afbakening studiegebied

Het projectgebied is gelegen in de provincie Antwerpen, gemeente Grobbendonk (Fig. 1). De op te graven oppervlakte bedraagt ca. 80 m². Het is volgens het gewestplan gelegen in natuurgebieden (0701).

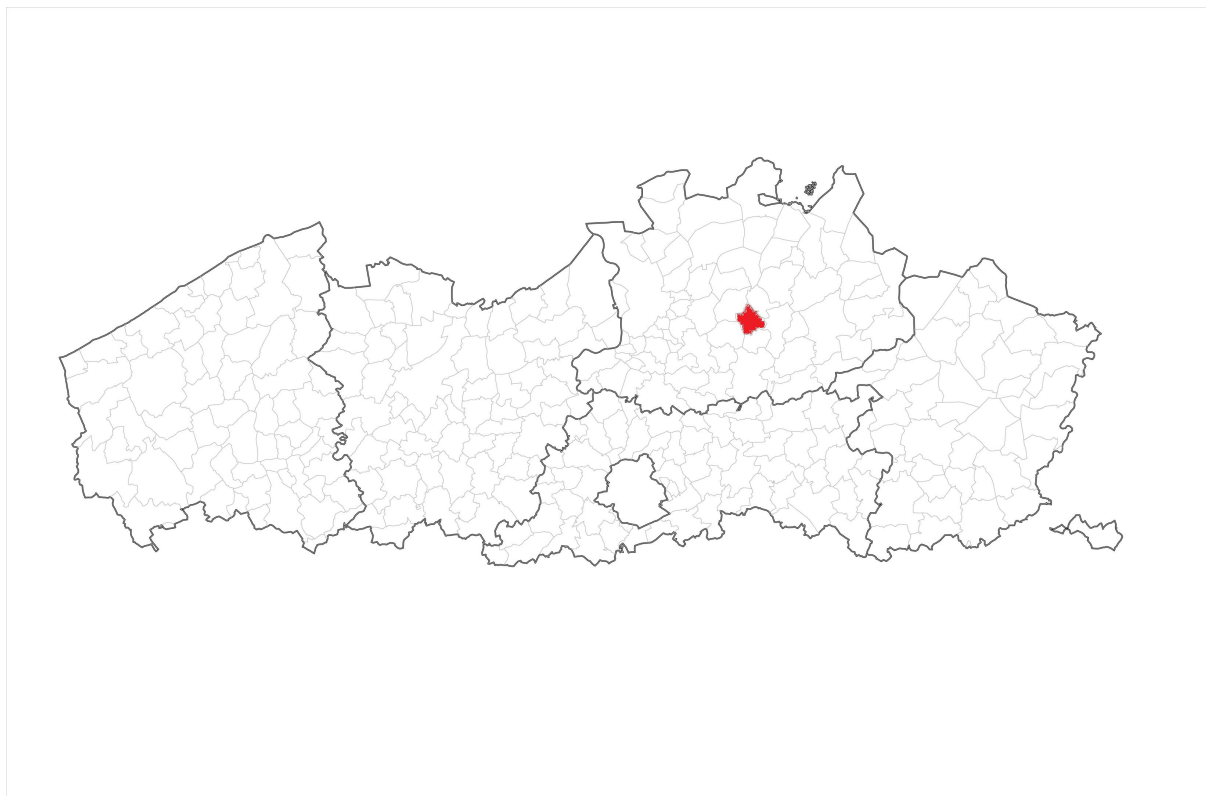


Fig. 1: Situeringplan Grobbendonk



Fig. 2: Kleurenorthofoto met een situering van het onderzoeksgebied (<http://www.geopunt.be/kaart>)

Het projectgebied (Fig. 2) is ca. 3 km ten zuidoosten van het centrum van Grobendonk gelegen. Ten noorden loopt Troon.

3.2 Onderzoeksopdracht

De bedoeling van het onderzoek is het vaststellen van de eventuele aanwezige archeologische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren en zo correct mogelijk te waarderen.

Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Wat is bodemopbouw en -ontwikkeling in het projectgebied? Is de antropogene horizont te karakteriseren als een pluggenbodem?
- Wat is het niveau (TAW; cm-Mv) van het eerste archeologische werkvlak. Met welke bodemhorizont is dit werkvlak te correleren?
- Wat is de aard, omvang, datering, en bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische resten? Wat is hun onderlinge stratigrafische samenhang?
- Zijn er meerdere bouwlagen waarneembaar? Zo ja, hoe zijn deze van elkaar te onderscheiden en wat is hun datering?
- Wat is het niveau van de onderkant van muurfunderingen/-muurinsteken (TAW; cm-Mv) en/of van de archeologische lagen?
- Zijn de geregistreerde archeologische sporen te koppelen aan informatie uit geschreven historische bronnen of te identificeren op iconografisch/cartografische bronnen?
- Wat is de relatie tussen de bestaande gebouwen en het aanwezig archeologisch erfgoed?
- Kunnen de archeologische resten worden geplaatst in de gekende bouwhistorie van de oostelijke vleugel? Brengen zij nieuwe gegevens aan?
- Hebben specifieke activiteiten in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?
- Wat is de datering, samenstelling en bewaringstoestand van de aangetroffen vondsten?
- Wat zeggen de vondsten over de aard van de occupatie, de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond gedurende hun gebruiksperiode?
- Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site?
- Hoe verhoudt het vondstensemble van het onderzoek zich tot dit van de opgraving in de priorijkerk?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek in de biografie van het priorijcomplex?
- Welke aanbevelingen/aandachtspunten kunnen worden geformuleerd voor eventueel toekomstig archeologisch onderzoek?

4 Beschrijving referentiesituatie

4.1 Landschappelijke context

4.1.1 Topografie

Op de topografische kaart is het gebied gelegen op een hoogte van ongeveer 12 m TAW (Fig. 4). Er zijn sterke hoogteverschillen op het terrein zelf waar te nemen. De bebouwing bevindt zich op een hoger gelegen deel van het terrein. Naar het noorden toe, helt het terrein sterk af, in de richting van de Nete.

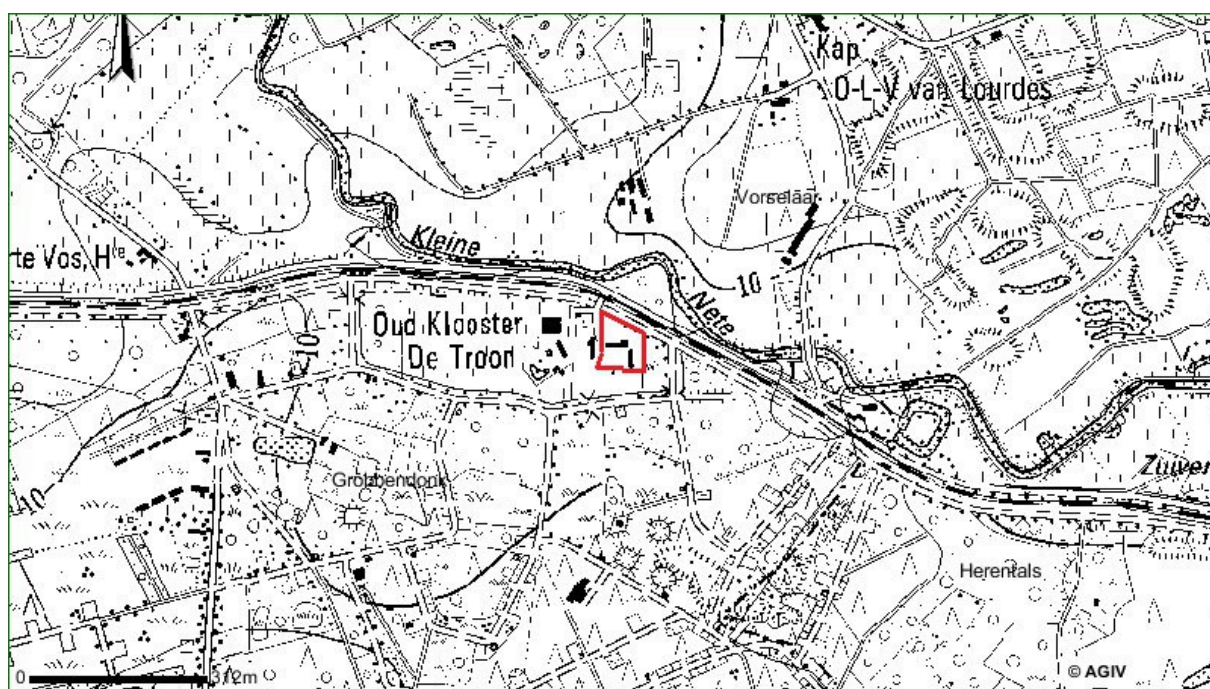


Fig. 3: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen>)

4.1.2 Hydrografie

Het gebied is op hydrografisch vlak gelegen binnen het Netebekken, in de subhydrografische zone Kleine Nete van monding Aa (excl) tot samenvloeiing met Grote Nete (excl) (Fig. 4). Ten noorden van het onderzoeksgebied loopt de Kleine Nete. In het noordoosten loopt hiernaast de Vuilvoortloop - Loopke. Ten westen van het terrein loopt de Laak.

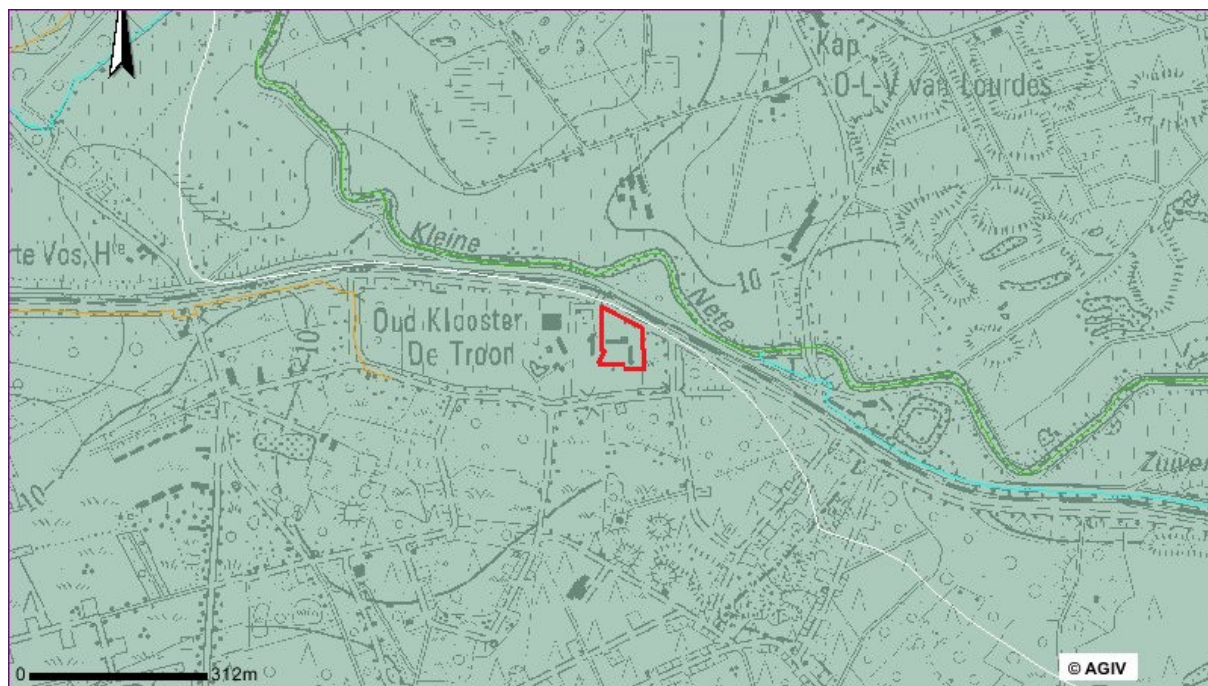


Fig. 4: Hydrografie (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha>)

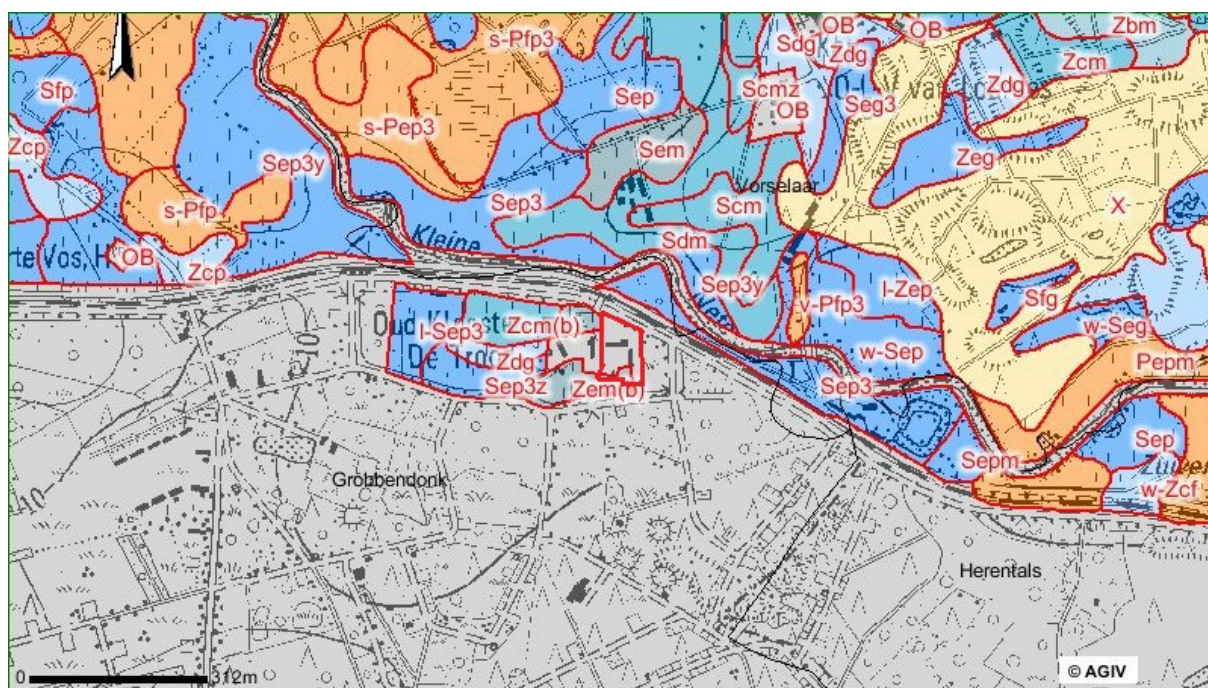


Fig. 5: Bodemkaart (<http://www.agiv.be>)

4.1.3 Bodem

Het gebied is gelegen in de Kempen. De geologische ondergrond van het terrein bestaat uit de Formatie van Diest (Di), gekenmerkt door groen tot bruin zand, heterogeen, meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken, kleirijke horizonten, schuine gelaagdheid, glauconietrijk, micarrijke horizonten.¹

¹ <http://dov.vlaanderen.be>

De bodem in het projectgebied is op de bodemkaart gekarakteriseerd als OBM (militair gebied). Ten westen van het onderzoeksgebied is de bodem aangegeven als een matig natte zandbodem met duidelijke ijzer en/of humus B horizont (Zdg). Ten noorden hiervan is de bodem aangeduid als een matig droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont (Zcm(b)). In het zuiden bestaat de bodem uit een natte lemig zandbodem zonder profiel (Sep3z) (Fig. 5).² Op basis van de aansluitende gekarteerde bodems kan verondersteld worden dat de bodem op het onderzoeksgebied in de bodemserie Zcm of eventueel Zem valt, d.i. een matig droge tot natte zandige bodem met diepe antropogene humus A horizont. Het terreinonderzoek bevestigt de aanwezigheid van een matig droge zandige bodem met diepe antropogene humus A horizont op het onderzoeksterrein.

Ter hoogte van het onderzoeksgebied werd de aanwezigheid van een A-horizont met een dikte van 50 cm vastgesteld. Daaronder bevindt zich een ongeveer 10 cm dikke gebioturbeerde overgangslaag naar de C-horizont. Het archeologisch niveau bevond zich bijgevolg op ongeveer 60 cm onder het maaiveld, op een hoogte tussen 10,53 en 11,66 m TAW. Ter hoogte van werkput 2 werd bovenop het geschetste bodemprofiel nog stabilisé vastgesteld, waar een kasseipadje liep (Fig. 6).



Fig. 6: WP2PR1

4.2 Beschrijving gekende waarden

4.2.1 Historische gegevens

In de Middeleeuwen maakte de heerlijkheid Grobbendonk deel uit van de meierij Zandhoven in het markgraafschap Antwerpen. Tot de 18de eeuw wordt de gemeente onder meer geciteerd onder de benaming Ouden, Uden, Ouwen, ... De benaming Grobbendonk duikt pas op vanaf de 17de eeuw.³

In april 2010 werd een bouwhistorisch onderzoek van de priorij “Ten Troon” te Grobbendonk uitgevoerd door Jan Van Damme. Hieruit kunnen kort enkele historische en bouwhistorische gegevens van de gebouwen op het onderzoeksgebied samengevat worden.

In 1414 werd het goed “Ter Nuwer Molen” (in de 14de eeuw uitgebouwd rond een nieuwe volmolen bij de Nete) ter beschikking gesteld van het Kapittel van Windesheim voor de oprichting van een besloten klooster met minstens zes en maximaal vijftien broeders. De pandgang aan de noordzijde van de kerk werd reeds vermeld in 1421, wanneer Jan Fabri begraven werd “in ambitu aquilonari” van het klooster. Met andere woorden waren er begravingen in de pandgang. Deze oude pandgang bleef lang in gebruik. Bij de verkoop door de Franse overheid in 1807 wordt het gebouw beschreven met inbegrip van “une allée dans toute la longueur de la maison”. In 1840 werd hij afgebroken.

Het oorspronkelijke gebouw van de noordvleugel zou uitgebreider geweest zijn naar het zuiden toe en kan gedateerd worden in de 15de eeuw. Deze noordvleugel stond ooit in verbinding met de oostvleugel. De afbraak van de noordvleugel kan gesitueerd worden in de 16de eeuw. In 1578 was er brand en de broeders verlieten daarop het klooster. Plunderaars haalden alle witsteen uit

² <http://dov.vlaanderen.be>

³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/21664>

de gebouwen. In 1580 werd het goed verkocht. In 1586 werd besloten Ten Troon als priorij toe te voegen aan het Leuvense klooster van Sint-Maartensdal. Het herstel werd slecht gedocumenteerd. Het is niet onmogelijk dat de heropbouw pas gesitueerd moet worden in 1746. Ten Troon zou dan vooral dienstdoen als landbouwuitbating waarbij een tweetal broeders permanent aanwezig waren.

In 1898 vond er weer een brand plaats in de noordvleugel. De 19de-eeuwse aanbouwen werden gesloopt. De noordgevel van de oostvleugel vertoont een lappendeken van geopende en weer dichtgemetselde poort-, deur- en raamopeningen.⁴

Op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), kan gezien worden dat de gebouwen van de 'Priorij Onze-Lieve-Vrouw-Ten-Troon' reeds aanwezig zijn op het terrein (Fig. 7). Op de Popp kaarten uit 1842-1879 zijn de gebouwen eveneens te zien (Fig. 8).



Fig. 7: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (<http://www.geopunt.be/kaart>)

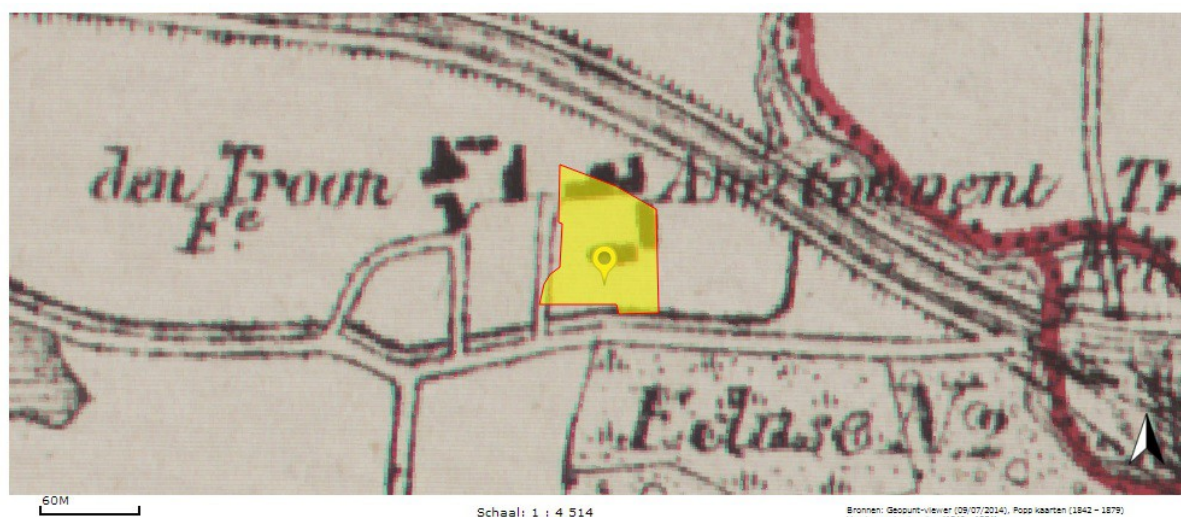


Fig. 8: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (<http://www.geopunt.be/kaart>)

4 Van Damme 2010

4.2.2 Archeologische voorkennis

Vlak bij het projectgebied zijn volgens de Centrale Archeologische Inventaris (Fig. 9) verschillende archeologische waarden aanwezig:

Het onderzoeksgebied en de betrokken gebouwen liggen op de plaats van de voormalige priorij Onze-Lieve-Vrouw-Ten-Troon (CAI 101839): klooster De Troon. Naast het klooster is er melding van de vondst van middeleeuws aardewerk.

Ten westen van het onderzoeksgebied zijn eveneens verschillende archeologische waarden gekend:

- CAI 105523: Watermolenweg II: hier werd een losse vondst van Romeins aardewerk gemeld.
- CAI 105524: Watermolenweg III: hier werd eveneens een losse vondst van Romeins aardewerk gemeld.
- CAI 105525: Watermolenweg IV: losse vondst Romeins aardewerk.
- CAI 105526: Troonsche Heide 1: losse vondst middeleeuws aardewerk.

Ten zuiden van het onderzoeksgebied is eveneens reeds een archeologische waarde gekend:

- CAI 105527: De Troon 1: melding van vondst middeleeuws aardewerk.

Ten slotte is ten oosten van het onderzoeksgebied een archeologische site aanwezig:

- CAI 102022: walgrachtsite/Neteover: Dit is vermoedelijk geen site met walgracht. Er vond een plaatsbezoek plaats en uit een gesprek met de eigenaar bleek dat de gracht in de jaren 1920 zou gegraven zijn.

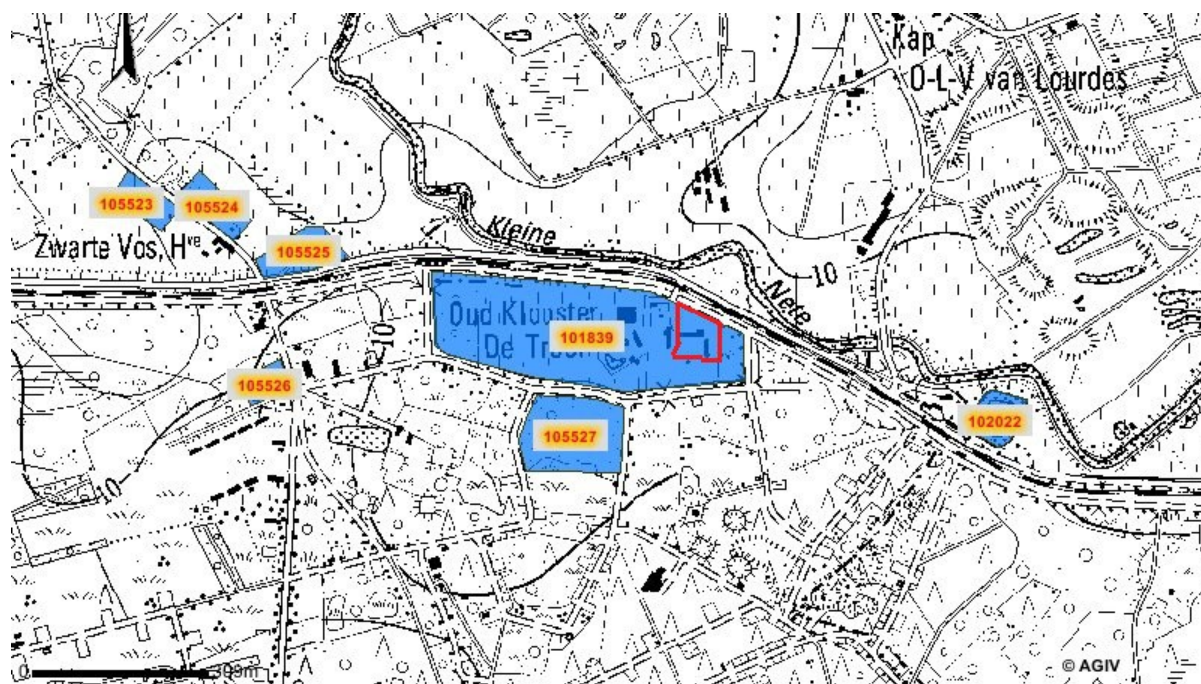


Fig. 9: Overzichtskartaal CAI

Het onderzoeksgebied is gelegen in de zone van de priorij OLV Ten Troon. Bijgevolg wordt verwacht dat resten hiervan aangetroffen zullen worden tijdens het onderzoek. Uit bovenstaand overzicht blijkt dat zich in de buurt van het onderzoeksgebied ook diverse Romeinse resten bevinden. Dit is niet verwonderlijk gezien het belang van de vicus van Grobendonk in de

Romeinse tijd. De nabijheid van deze vondsten wijst er op dat deze resten zich mogelijk verder buiten deze gebieden uitstrekken, naar de omringende terreinen en bijgevolg mogelijk ook naar dit onderzoeksterrein.

5 Resultaten terreinonderzoek

5.1 Toegepaste methoden & technieken

De bovengrond van de opgravingsvlakken werd verwijderd tot op het archeologisch leesbare niveau, bepaald door de leidinggevende archeoloog. Alle sporen, muren, werkputten en een aantal representatieve profielen werd fotografisch vastgelegd. Vervolgens werden alle vlakken, profielen, sporen en aanlegvondsten topografisch ingemeten en werden de sporen, muren en profielen beschreven, ingetekend en gefotografeerd.

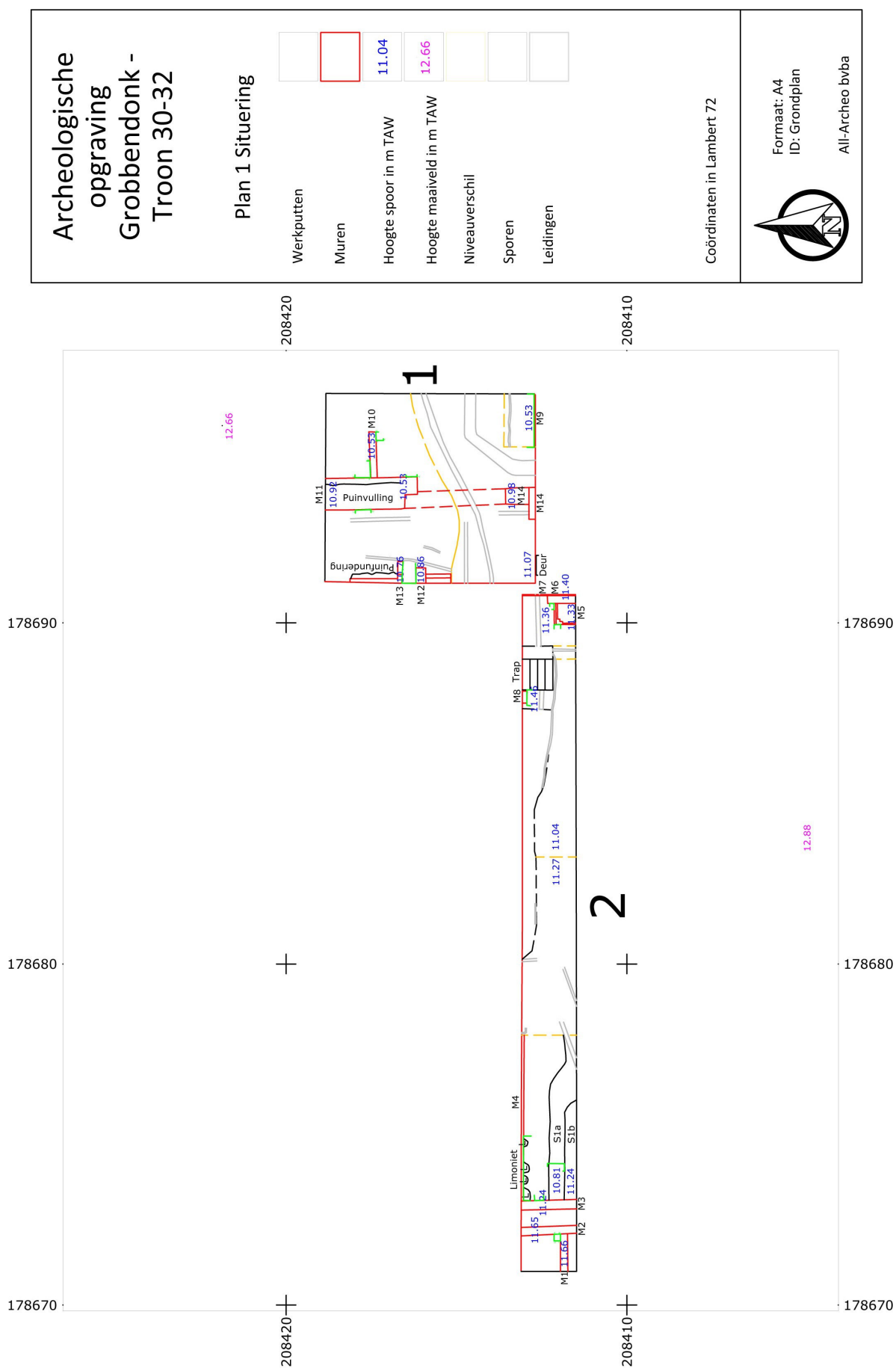


Fig. 10: Situating

Archeologische
opgraving
Grobbendonk -
Troon 30-32

Plan 2 Werkput 1

Werkputten

Muren

Hoogte spoor in m TAW

Hoogte maaiveld in m TAW

Niveaunderskil

Sporen

Leidingen

11.04

12.66

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan
All-Archeo bvba

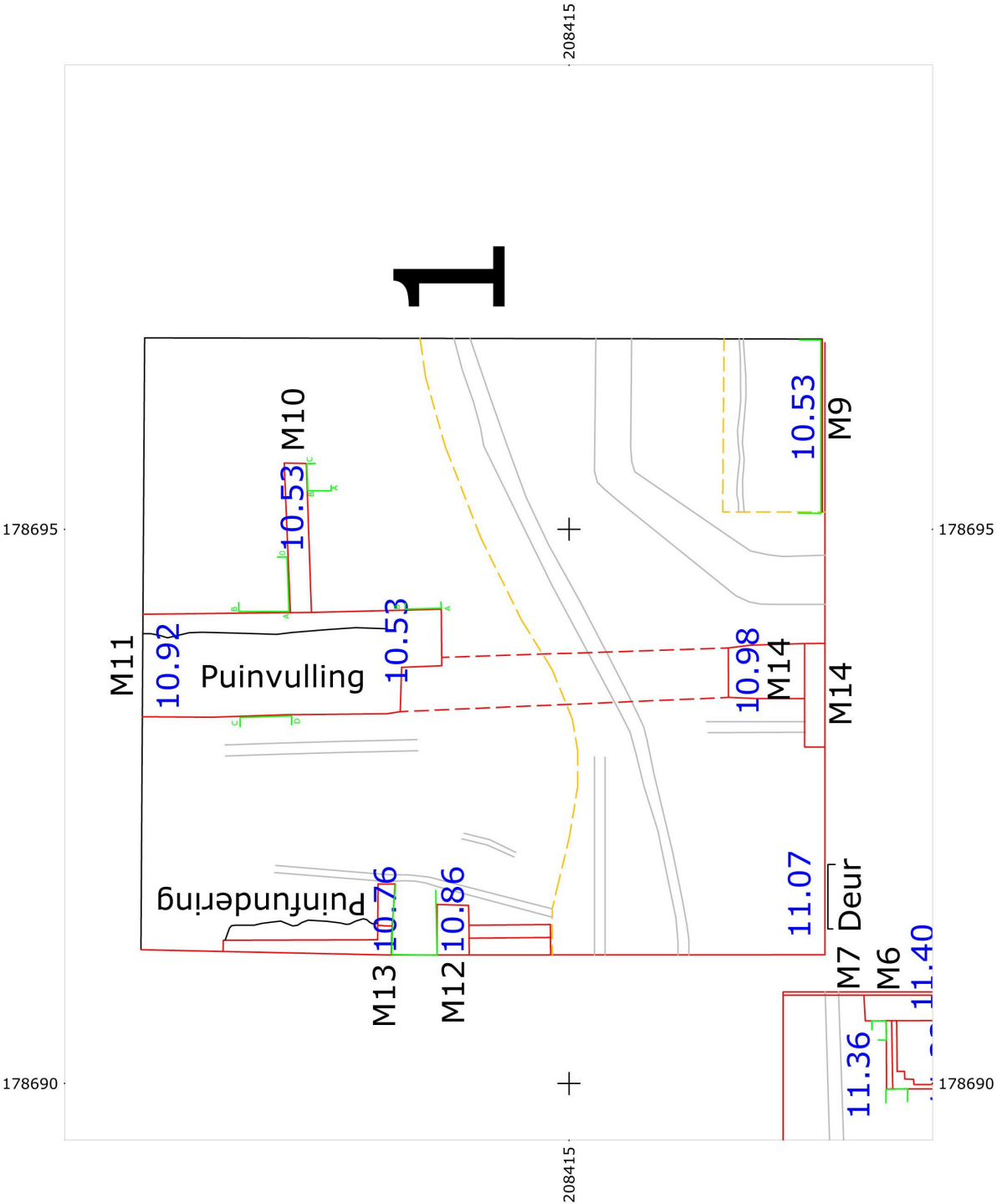


Fig. 11: Detail werkput 1

5.2 Bespreking resultaten terreinonderzoek

Tijdens het terreinonderzoek werd heel wat hinder ondervonden van kabels en leidingen die aanwezig zijn in de ondergrond. Ze belemmerden hier en daar de onderzoeksmogelijkheden, maar aangezien niet geweten was of het kabels en leidingen betreft die nog in gebruik zijn, werden ze allemaal behouden.

5.2.1 Werkput 1

Werkput 1 werd aangelegd ten oosten van het noordelijke bouwvolume, waar een nieuw hoekvolume zal komen. M9 is de fundering van de noordelijke muur van het oostelijke bouwvolume. De muur is opgebouwd uit bakstenen van 15x9x5 cm, met afwisselend een rij kopse en een rij strekse bakstenen. De muur is gemetst in zavelmortel. In de muur is een afbuigende onregelmatige laag metselwerk in opstaande bakstenen te zien. Het lijkt alsof de muur tot op dit niveau afgebroken werd en vervolgens opnieuw opgebouwd is.



Fig. 13: Overzicht werkput 1



Fig. 12: Sondering van M9

M10 is een fundering, opgebouwd uit bakstenen van 21x10x5 cm, met afwisselend een rij kopse en een rij strekse bakstenen. De muur is gemetst in zavelmortel met een geelgroene kleur en was nog meer dan 57 cm diep bewaard. Het grote formaat van bakstenen doet vermoeden dat het een oude muur betreft.

Haaks hierop bevindt zich M11. De muur is opgebouwd uit bakstenen van 20x10x4 cm met afwisselend een rij kopse en een rij strekse bakstenen. De muur is gemetst met zavelmortel en was nog 95 cm diep bewaard. Aan de oostzijde van de muur is een parement in metselwerk aanwezig. De ruimte ten westen ervan is opgevuld met bouwpuin en limonietbrokken. Het lijkt te gaan om losgestapelde limonietbrokken als fundering, zoals ook vastgesteld werd bij M4 (zie verder). Misschien kan het verschil in diepgang tussen de oostzijde van M11 en de westzijde verklaard worden door te stellen dat het gaat om twee verschillende muren.

Tussen M10 en M11 bevond zich een puinrijke vulling, waarin een wandfragment Westerwald steengoed aangetroffen werd, te dateren in de nieuwe tot nieuwste tijd. De vulling en de grote diepgang van de muren wijzen er mogelijk op dat M10 en M11 samen een kelderconstructie vormden. Er werden echter geen afwerkingslagen zoals pleister aangetroffen op de muren, die dit lijken te bevestigen.



Fig. 15: M10 (links) en M11 (achteraan)



Fig. 16: Detail M14



Fig. 14: Overzicht met M11 op de voorgrond en M14 achteraan (rechts van de regenpijp)



Fig. 17: Vondst bij opkuisen M14 (1/3)

In het verlengde van M11 bevindt zich M14. Deze muur is opgebouwd uit bakstenen van 21x13x4 cm met afwisselend een rij kopse en een rij strekse bakstenen. De muur is gemetst in een zavelmortel. Bij het opkuisen van M14 werd een bodemfragment rood geglazuurd aardewerk van een kandelaar aangetroffen, evenals een bodemfragment van een kleurloos glas dat industrieel vervaardigd is. De vondsten dateren uit de nieuwste tijd. De verschillen in de opbouw van M11 en M14 geven aan dat het niet om dezelfde muur gaat en dat ze mogelijk elk uit een andere fase stammen. De diepte van M14 kon niet onderzocht worden door de aanwezigheid van veel kabels en leidingen in de onmiddellijke buurt van de muur. Het feit dat ze in elkaars verlengde liggen, lijkt er wel op te wijzen dat ze op een gegeven moment in de tijd samen gefunctioneerd hebben. Dit blijft echter een hypothese, aangezien de juiste verhouding tussen het niveau van de onderzijde van M14 en de onderzijde van de fundering in limonietblokken niet vergeleken kan worden.

M12 en M13 bevinden zich tegen de oostelijke gevel van het noordelijke bouwvolume. M12 is opgebouwd uit bakstenen van 23x10x5 cm met afwisselend een rij kopse en een rij strekse bakstenen. De muur is gemetst met een zavelmortel die een groengele kleur heeft. Misschien kan M12 beschouwd worden als de trapconstructie aan een voormalige deuropening.



Fig. 18: Detail van M12 (links) en M13 (rechts)



Fig. 19: Ruimer beeld van M12 en M13

M13 is opgebouwd uit bakstenen van 15x10x5 cm met afwisselend een rij kopse en een rij strekse bakstenen. Ook deze muur is gemetst met een zavelmortel die een groengele kleur heeft en ook M13 lijkt geïnterpreteerd te kunnen worden als de fundering van een trapconstructie. De deuropening die zich bevindt boven M13 is nog aanwezig. Tussen M12 en M13 werd een bodemfragment rood geglaazuurd aardewerk van een pan aangetroffen, met roetsporen op de bodem. Het aardewerk dateert uit de late middeleeuwen tot nieuwe tijd.

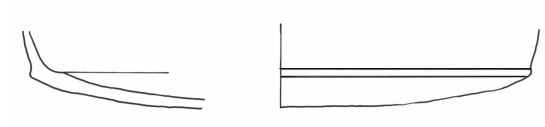


Fig. 20: Vondst tussen M12 en M13 (1/3)

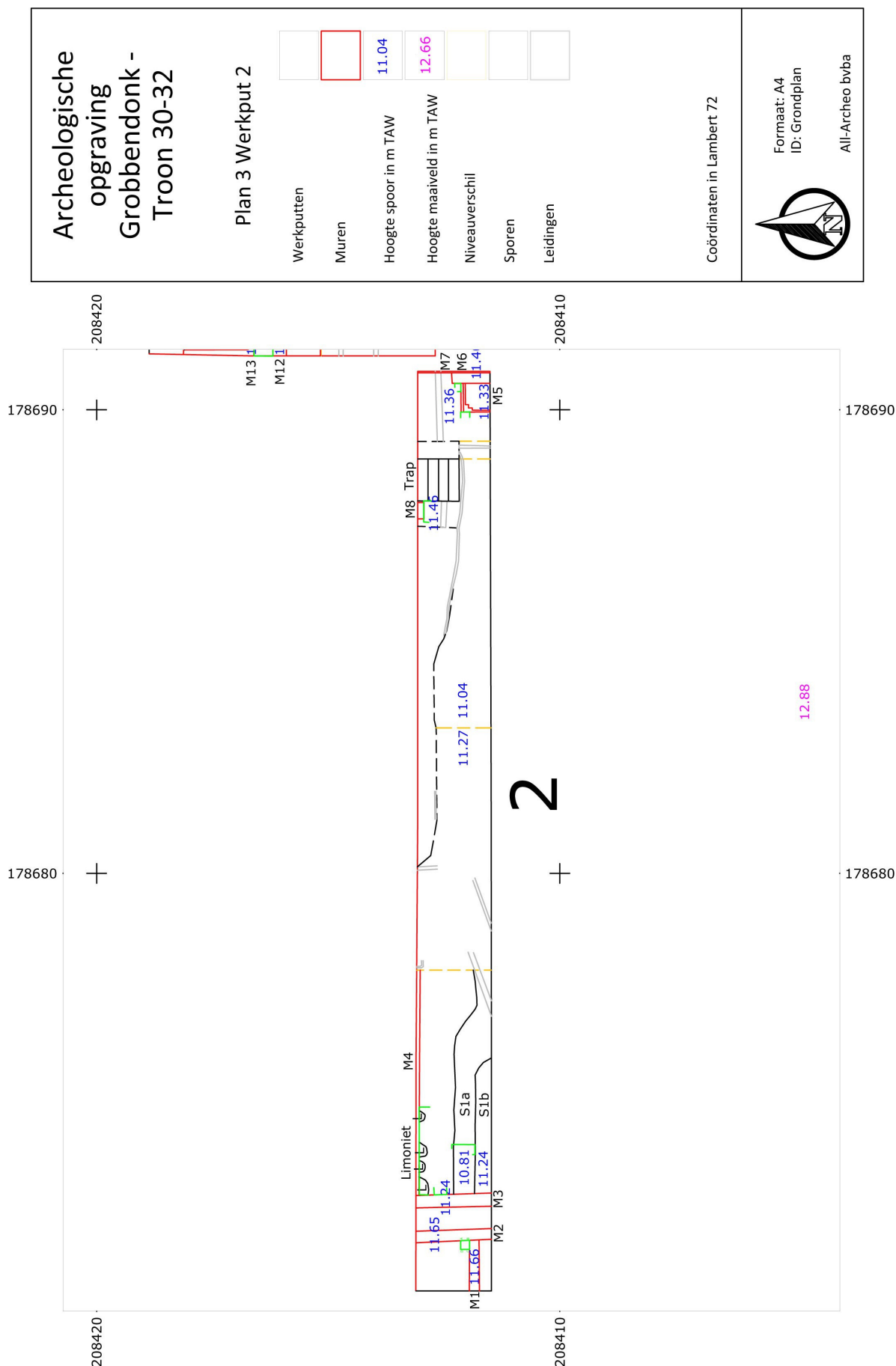


Fig. 21: Detail werkput 2

5.2.2 Werkput 2

Werkput 2 werd aangelegd ten zuiden van het noordelijke bouwvolume. In het westen van de werkput bevinden zich twee muren, M1 en M2, die op elkaar aansluiten. Ze werden opgebouwd uit bakstenen van 14x9x5 cm in een streks verband, gemetst met cementmortel. De muur was nog 16 cm diep bewaard. De muurresten blijken te behoren tot een bijgebouw dat op heden afgebroken is en dat gedateerd kan worden in de nieuwste tijd. Uit de sondering ter hoogte van M1 en M2 zijn een wandfragment gedraaid grijs aardewerk, een wandfragment rood geglaazuurd aardewerk, en randfragment wit geglaazuurd aardewerk van een kom, een wandfragment faience en een wandfragment Westerwald steengoed afkomstig. De vondsten dateren in de nieuwe tot nieuwste tijd.

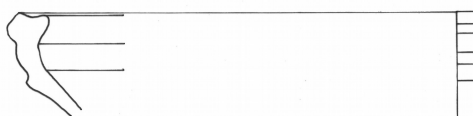


Fig. 23: Vondst bij opkuisen van M1 (1/3)



Fig. 22: M1 (vooraan) en M2 (rechts)



Fig. 25 Detail van de aansluiting tussen M1 en M2



Fig. 24: M3 (rechts)

Achter M1 en M2 en haaks op het noordelijke bouwvolume, bevindt zich M3. Deze muur is opgebouwd uit bakstenen van 16x11x5 cm, eveneens in een streks verband, maar gemetst met kalkmortel. De muur was nog 11 cm diep bewaard. Hij werd geplaatst tegen M4 en is dus jonger.

M4 is de zuidelijke muur van het noordelijke bouwvolume. Deze is opgebouwd uit bakstenen van 19x8x5 cm, geplaatst in afwisselend een rij kopse en een rij strekse bakstenen. De muur is gemetst met kalkmortel. Door het onderzoek kon de fundering van de muur nader bekeken

worden. De muur was nog 40 cm diep bewaard. De onderliggende fundering bestaat uit baksteenpuin en limonietblokken.



Fig. 26: M4 (achteraan)



Fig. 27: S1

S1 is een donkergrijs langwerpig spoor tegen de zuidelijke wand van de werkput. Een sondering toonde binnen het spoor de aanwezigheid van een muur aan, opgebouwd in snelbouwsteen en te dateren in de nieuwste tijd. Een afvoerbuis die iets verderop aangetroffen werd, loopt recht naar S1 toe. Op basis daarvan kan S1 geïnterpreteerd worden als een septische put. Uit de vulling van de insteek van S1 is een bodemfragment rood geglazuurd aardewerk met standing afkomstig, te dateren in de nieuwe tot nieuwste tijd.



Fig. 28: Vondst uit S1 (1/3)

M5 bevindt zich in het oosten van werkput 2. Het is een vloertje of misschien het restant van een trapconstructie. Het is opgebouwd uit bakstenen van 20x11x6 cm in een streks verband. M5 was nog 35 cm diep bewaard en was gemetst met zavelmortel. Het grote baksteenformaat lijkt te wijzen op een oude datering. M5 werd tegen M6 aan gelegd, een muurtje dat parallel loopt aan de westelijke gevel van het oostelijke bouwvolume. Voor M6 werd gebruik gemaakt van dezelfde bakstenen, eveneens in een streks verband, gemetst met zavelmortel. De diepte van M6 kon niet onderzocht worden, omwille van de aanwezigheid van kabels en leidingen.



Fig. 29: M5 (vooraan) en M6 (achteraan)



Fig. 30: M7

M7 is de westelijke wand van het oostelijke bouwvolume. Het is opgebouwd uit bakstenen van 19x8x5 cm, geplaatst in afwisselend een rij kopse en een rij strekse bakstenen, zoals M4. De muur is gemetst met kalkmortel. M4 en M7 behoren duidelijk tot dezelfde bouwfase. In M7 is nog een opgepulde boog te zien. Er is lijkt echter geen structureel verband met M5, M6 of M7.

M8 bevindt zich tot slot ten westen van de bestaande trap. Voor de muur lijkt gebruik gemaakt van baksteenbrokken, waardoor geen baksteenformaten genoteerd konden worden. Ze werden wel geplaatst in een streks verband en gemetst met zavelmortel die een groengele kleur had. Bovenaan werd de muur wel mooi afgewerkt met een natuursteen. Uit de sondering bleek dat de muur nog 13 cm dieper dan het maaiveld bewaard was en dat M8 doorloopt onder de huidige trap. Dit doet vermoeden dat het misschien het restant van een oudere trapconstructie betreft.



Fig. 31: M8

6 Confrontatie van de archeologische resultaten met het bouwhistorisch onderzoek

Na de bespreking van de archeologische resten, wordt hier een confrontatie van de archeologische resultaten uitgevoerd met de resultaten van het bouwhistorisch onderzoek. Hiervoor worden de resultaten van het bouwhistorisch onderzoek herhaald en waar relevant worden de archeologische resultaten die verband houden met de bouwhistorische bevindingen erbij gehaald ter confrontatie.

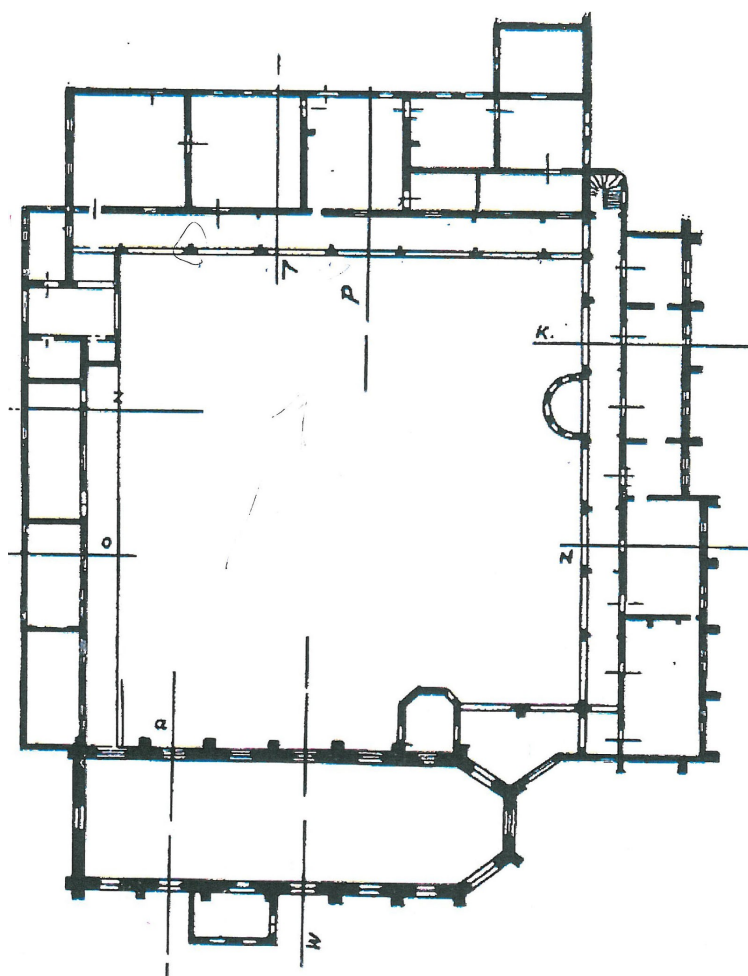


Fig. 32 Voormalig grondplan naar M.A. Van der Gucht (Prims 1932, 122, fig. 12)

In 1414 werd het goed “Ter Nuwer Molen” (in de 14de eeuw uitgebouwd rond een nieuwe volmolen bij de Nete) ter beschikking gesteld van het Kapittel van Windesheim voor de oprichting van een besloten klooster met minstens zes en maximaal vijftien broeders. De pandgang aan de noordzijde van de kerk werd reeds vermeld in 1421, wanneer Jan Fabri begraven werd “in ambitu aquilonari” van het klooster. Met andere woorden waren er begravingen in de pandgang. Deze oude pandgang bleef lang in gebruik. Bij de verkoop door de Franse overheid in 1807 wordt het gebouw beschreven met inbegrip van “une allée dans toute la longueur de la maison”. In 1840 werd hij afgebroken.

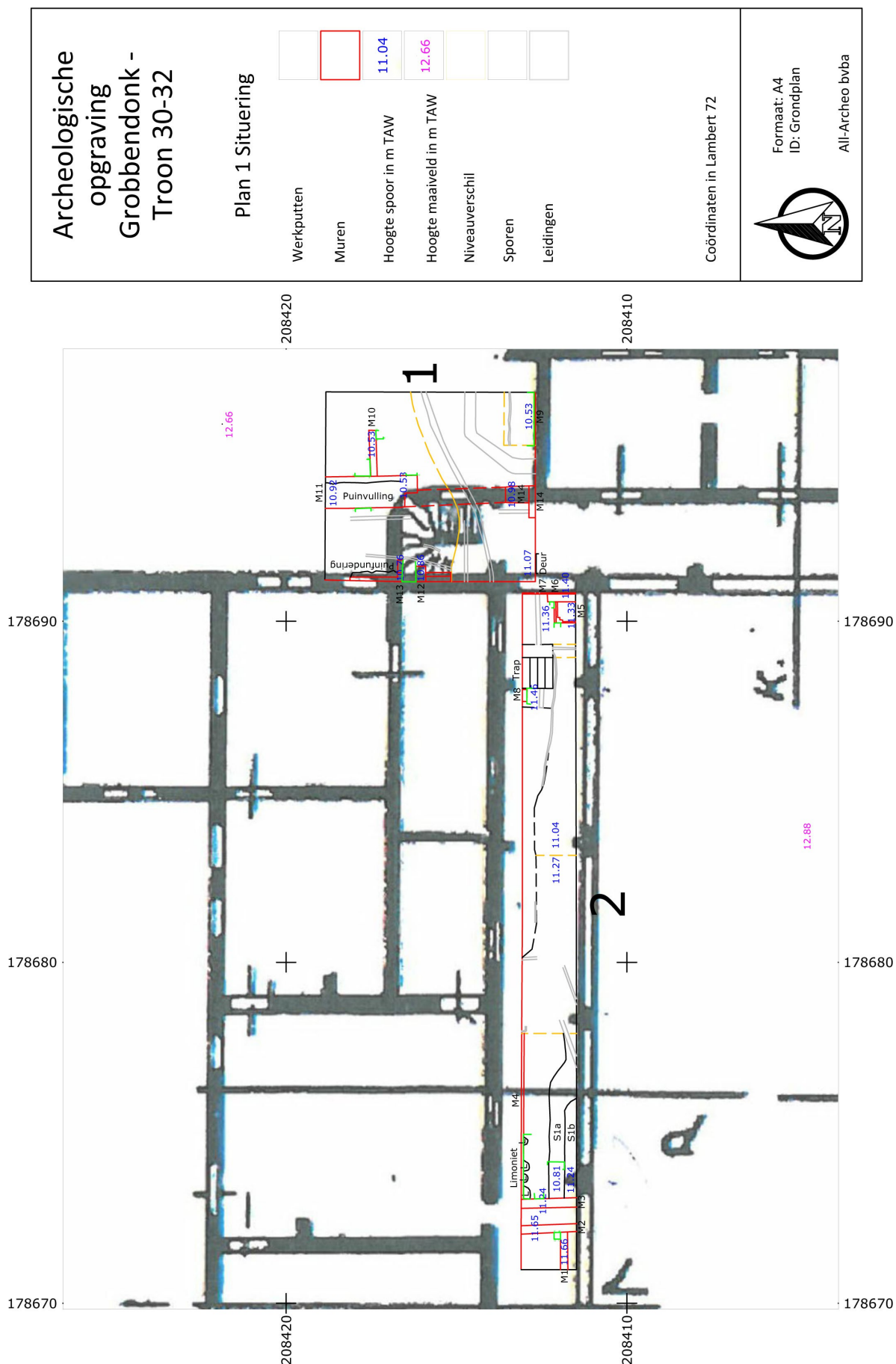


Fig. 33: Weergave van de onderzoeksresultaten op het grondplan volgens Van der Gucht

Het oorspronkelijke gebouw van de noordvleugel zou uitgebreider geweest zijn naar het zuiden toe en kan gedateerd worden in de 15de eeuw. Van een uitgebreidere noordvleugel naar het zuiden toe werden geen aanwijzingen gevonden tijdens het archeologisch onderzoek. Het kan echter zijn dat het opgravingsareaal te beperkt was hiervoor en dat muurresten van de uitgebreidere noordvleugel nog verder naar het zuiden toe te situeren zijn. In het bouwhistorisch onderzoek wordt een klein muurrest tegen de zuidgevel van het noordelijke bouwvolume (tijdens het archeologisch onderzoek M8 genoemd), aangehaald als één van de aanwijzingen hiervoor.⁵ Het archeologisch onderzoek toonde echter dat M8 slechts ondiep gefundeerd is en niet verder loopt in zuidelijke richting. Bovendien werd het bovenaan afgewerkt met natuursteen en lijkt het dus niet te gaan om een hoger opstaande muur. Bijgevolg lijkt het weinig waarschijnlijk dat M8 in relatie gebracht mag worden met een uitbreiding van de noordvleugel naar het zuiden toe.

Verder zouden er aanwijzingen in de oostgevel van de noordvleugel zijn dat de 15de-eeuwse voorganger van het huidige gebouw zich verder naar het oosten zou uitgestrekt hebben. Hierop wijst volgens Van Damme de aanwezigheid van twee steunberen.⁶ Daartegenover kan echter gesteld worden dat de aanwezigheid van steunberen er net op lijkt te wijzen dat het gebouw niet verder oostwaarts liep. De zuidelijke van de twee steunberen kon tijdens het archeologisch onderzoek niet onderzocht worden, omwille van de aanwezigheid van kabels en leidingen. De noordelijke van de twee steunberen kon wel onderzocht worden en komt overeen met M13. Mogelijk is het een restant van de gang waarin zich trap M12 bevond, zoals blijkt uit de confrontatie van het grondplan met het plan van Van der Gucht. Het is opvallend dat M13 overeen komt met de plaats van de buitenmuur van de gang en dat M12 bovendien overeen komt met de locatie van de trap zoals aangegeven op het plan van Van der Gucht.

M14 (en mogelijk het westelijke deel van M11) ligt in het verlengde van een bouwnaad in de noordelijke gevel van de oostvleugel. Deze bouwnaad is te situeren ter hoogte van een aangebouwde luifel, die dateert uit de periode na de Franse Revolutie. Voordien zou een pandgang aanwezig geweest zijn.⁷ Hiervan werd archeologisch echter niets vastgesteld. De archeologische gegevens lijken er op te wijzen dat M14 en M11 beschouwd mogen worden als buitenmuren, gezien hun dikte. Uit een confrontatie met het plan van Van der Gucht blijkt dat M14 beschouwd kan worden als de buitenmuur van de gang die de noordelijke en de oostelijke vleugel met elkaar verbond.

5 Van Damme 2010, 11

6 Van Damme 2010, 11

7 Van Damme 2010, 8-9

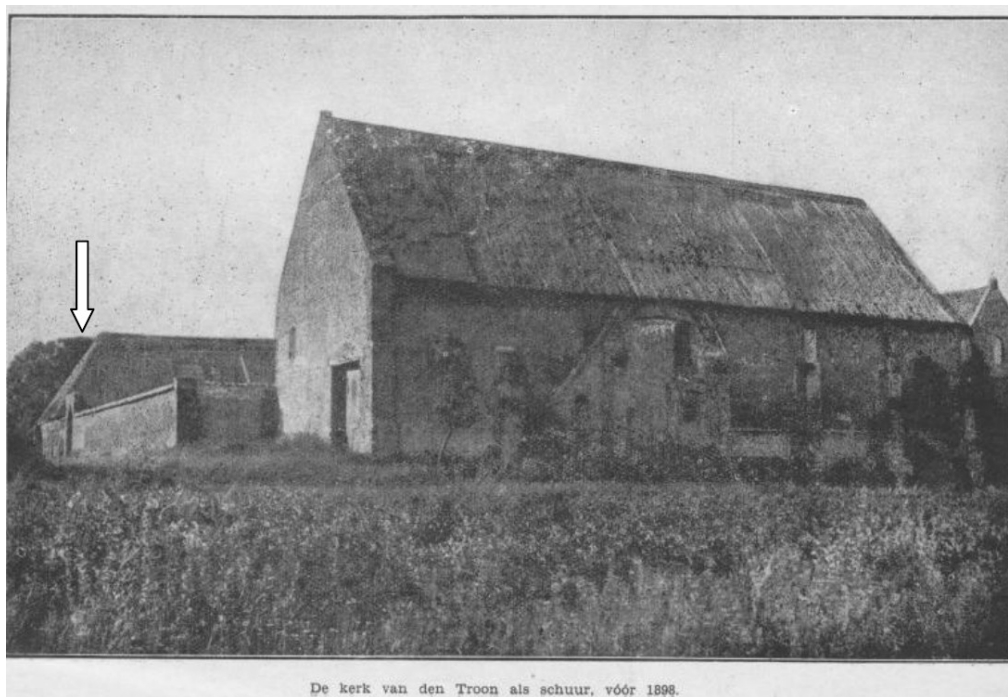


Fig. 34: Op de achtergrond het schilddak van de noordvleugel (Van Damme 2010, afb. 39)

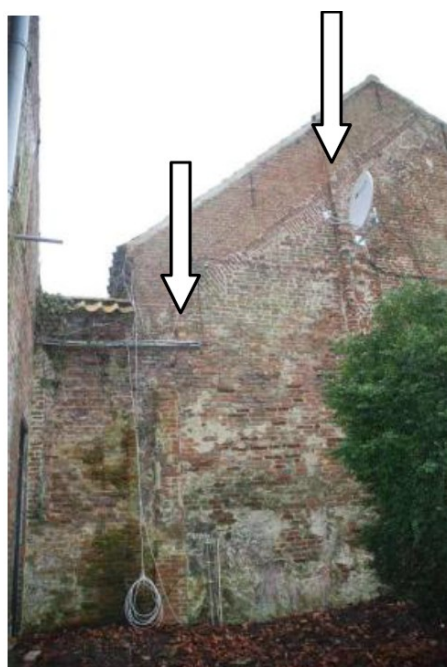


Fig. 36: Steunberen in de oostelijke gevel van de noordvleugel (Van Damme 2010, afb. 35)



Fig. 35: Aanduiding van de bouwnaad ter hoogte van M14 (Van Damme 2010, afb. 27)

Indien M12 en M13 kunnen toegeschreven worden aan een 15de-eeuwse bouwphase, betekent dit de staving van het vermoeden dat de aangetroffen muren met een groengele zavelmortel in de 15de eeuw te plaatsen zijn. Het gaat om muren M8, 10, 12 en 13.

Deze noordvleugel stond ooit in verbinding met de oostvleugel. Hierop wijzen waarschijnlijk M14 en M11 en/of M5 en M6. De afbraak van de noordvleugel kan gesitueerd worden in de 16de eeuw. In 1578 was er brand en de broeders verlieten daarop het klooster. Tijdens het archeologisch onderzoek werden nergens aanwijzingen van een brand aangetroffen. Plunderaars haalden alle witsteen uit de gebouwen. In 1580 werd het goed verkocht. In 1586 werd besloten Ten Troon als priorij toe te voegen aan het Leuvense klooster van Sint-Maartensdal. Het herstel werd slecht gedocumenteerd. Het is niet onmogelijk dat de heropbouw pas gesitueerd moet worden in 1746. Ten Troon zou dan vooral dienstdoen als landbouwuutbating waarbij een tweetal broeders permanent aanwezig waren.

7 Antwoord onderzoeksvragen

- Wat is bodemopbouw en -ontwikkeling in het projectgebied? Is de antropogene horizont te karakteriseren als een plaggenbodem?
 - o De bodemopbouw bestaat uit een A-horizont, gelegen op een gebioturbeerde overgangszone, die ligt op de C-horizont. De A-horizont is te interpreteren als antropogeen en lijkt dus gekarakteriseerd te kunnen worden als een plaggenbodem.
- Wat is het niveau (TAW; cm-Mv) van het eerste archeologische werkvlak. Met welke bodemhorizont is dit werkvlak te correleren?
 - o Het eerste archeologische werkvlak bevond zich op slechts enkele centimeter onder het maaiveld, op een hoogte van 11,66 m TAW. Dit niveau bevindt zich in de A-horizont.
- Wat is de aard, omvang, datering, en bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische resten? Wat is hun onderlinge stratigrafische samenhang?
 - o Alle archeologische resten omvatten muurresten. Ze werden zowel in werkput 1 als in werkput 2 aangetroffen. Sommige bleken nog erg diep bewaard. De muurresten lijken te dateren van de late middeleeuwen tot de nieuwste tijd.
- Zijn er meerdere bouwlagen waarneembaar? Zo ja, hoe zijn deze van elkaar te onderscheiden en wat is hun datering?
 - o Nergens werden meerdere bouwlagen aangetroffen.
- Wat is het niveau van de onderkant van muurfunderingen/-muurinsteken (TAW; cm-Mv) en/of van de archeologische lagen?
 - o De onderkant van de muurfunderingen bevindt zich op een hoogte tussen 10,00 en 11,24 m TAW, of op een diepte van 40 cm tot 1,15 m onder het maaiveld.
- Zijn de geregistreerde archeologische sporen te koppelen aan informatie uit geschreven historische bronnen of te identificeren op iconografisch/cartografische bronnen?
 - o M12, M13 en M14 zijn te relateren aan het plan van Van der Gucht. Uit een confrontatie tussen beide blijkt dat M13 en M14 zich bevinden ter hoogte van de buitenmuur van de gang die de noordelijke en de oostelijke vleugel met elkaar verbond. M12 werd geïnterpreteerd als de resten van een trap en bevinden zich op de locatie waar, op het plan van Van der Gucht, een trap is aangegeven.
- Wat is de relatie tussen de bestaande gebouwen en het aanwezig archeologisch erfgoed?
 - o De aangetroffen muurresten zijn duidelijk te relateren aan oudere fasen van de bouwvolumes die vandaag nog bewaard zijn gebleven. Een groot deel van de aangetroffen muurresten lijkt een functie gekend te hebben in relatie tot een gang en trapconstructie, die de noordelijke en de oostelijke vleugel met elkaar verbond. M10 en M11 zijn mogelijk de restanten van een kelderconstructie. M1 en M2 zijn tot slot de restanten van een bijgebouw, dat aansloot op het noordelijke bouwvolume.
- Kunnen de archeologische resten worden geplaatst in de gekende bouwhistorie van de oostelijke vleugel? Brengen zij nieuwe gegevens aan?
 - o M14 kan mogelijk gerelateerd worden aan een bouwnaad in de noordelijk gevel van de oostvleugel. Deze bouwnaad is te situeren ter hoogte van een aangebouwde luifel, die dateert uit de periode na de Franse Revolutie. Voordien zou een pandgang aanwezig geweest zijn.
 - o Uit een confrontatie van de terreinvaststellingen met het plan van Van der Gucht, bleek onder meer M14 gerelateerd te kunnen worden aan de gang die de noordelijke en de oostelijke vleugel verbond.
- Hebben specifieke activiteiten in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?
 - o De aangetroffen archeologische resten zijn allemaal in verband te brengen met een woonfunctie, zoals verwacht werd op basis van de uitgevoerde bureaustudie.

- Wat is de datering, samenstelling en bewaringstoestand van de aangetroffen vondsten?
 - o De vondsten omvatten aardewerk en glas. Ze dateren van de late middeleeuwen tot de nieuwste tijd. Hun bewaringstoestand is goed te noemen.
- Wat zeggen de vondsten over de aard van de occupatie, de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond gedurende hun gebruiksperiode?
 - o Het gaat zowel om voorwerpen met een functie van voedselbereiding als voorwerpen met een functie van tafelwaar. Hoewel het moeilijk is om op basis van archeologisch vondstmateriaal uitspraken te doen over welstand en sociale, economische en culturele achtergrond kan gesteld worden dat de vondsten niet uitzonderlijk lijken. Ze passen binnen de materiële cultuur van de doorsnee consument gedurende de late middeleeuwen tot nieuwste tijd.
- Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site?
 - o Helaas levert het organische en anorganische vondstmateriaal geen nieuwe inzichten inzake de ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site.
- Hoe verhoudt het vondstensemble van het onderzoek zich tot dit van de opgraving in de priorijkerk?
 - o Helaas kon het verslag van de opgraving in de priorijkerk niet persoonlijk ingekeken worden. Mondelinge informatie van Jan Dams leert ons dat de opgraving in de priorijkerk gericht was op het onderzoek van enkele graven die zich binnen de kerk bevinden. Het lijkt dan ook weinig waarschijnlijk dat beide onderzoeken met elkaar gerelateerd kunnen worden, aangezien de ene een onderzoek betreft in een bewonings- en landbouwcontext en de andere een onderzoek in begravingscontext.
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek in de biografie van het priorijcomplex?
 - o Het archeologisch onderzoek heeft verdere puzzelstukken aangeleverd voor de biografie van het priorijcomplex, die meer inzicht verschaffen. Zo werd vastgesteld dat M8 niet in relatie gebracht lijkt te kunnen worden met een verdere uitbouw van de noordelijk vleugel naar het zuiden toe.
 - o Het vermoeden dat de noordelijke en de oostelijke vleugel in het verleden verbonden waren, werd bevestigd. De overeenstemming met het plan van Van der Gucht is groot.
- Welke aanbevelingen/aandachtspunten kunnen worden geformuleerd voor eventueel toekomstig archeologisch onderzoek?
 - o Het uitgevoerde onderzoek toont aan dat zich onder het maaiveld nog diverse, goed bewaarde muurresten bevinden, die te relateren zijn aan verschillende fasen van de geschiedenis van het gebouwencomplex. Bij andere omvangrijke toekomstige ingrepen in de bodem, in de buurt van de bestaande bouwvolumes, lijkt archeologisch onderzoek aangewezen voor bouwwerken het aanwezige archeologische bodemarchief verstoren.

8 Bibliografie

8.1 Publicaties

Prims, F., 1932: Onze Lieve Vrouw ten Troon te Ouwen = Grobendonk, (*Campinia Sacra* 2), Antwerpen.

Van Damme, J., 2010: *Priorij "Ten Troon". Grobendonk. Verslag bouwhistorisch onderzoek.* Antwerpen.

8.2 Websites

Agentschap voor geografische informatie Vlaanderen (2014)
<http://geo-vlaanderen.agiv.be/>

Centrale Archeologische Inventaris (2014)
<http://cai.erfgoed.net/cai/index.php>

Databank ondergrond Vlaanderen (2014)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geopunt Vlaanderen (2014)
<http://www.geopunt.be/>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2014)
Vlaams instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE)
<http://www.onderzoeksbalans.be>

9 Bijlagen

9.1 Lijst van afkortingen

CAI	Centrale Archeologische Inventaris
TAW	Tweede Algemene Waterpassing
DHM	Digitaal hoogtemodel
WP	Werkput
S	Spoor
PR	Profiel

9.2 Archeologische periodes

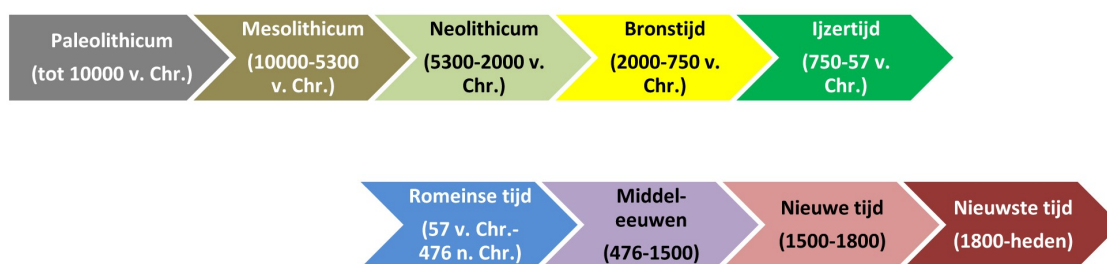


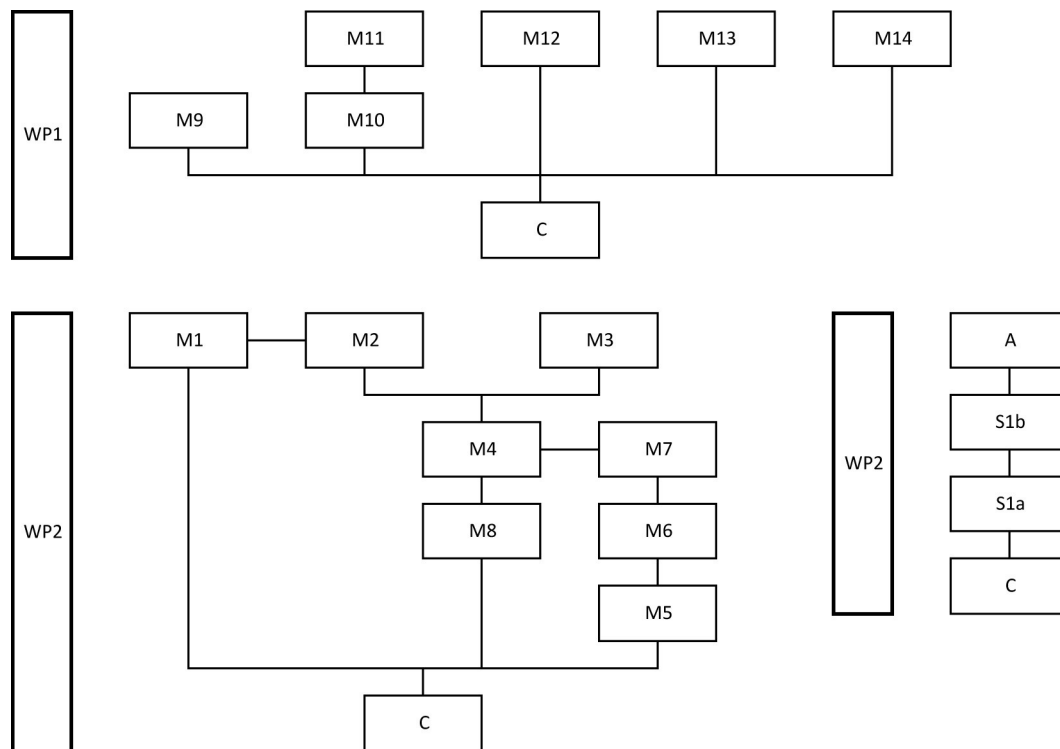
Fig. 37: Archeologische periodes

9.3 Plannen en tekeningen

Plan 1: Situering
 Plan 2: Detail werkput 1
 Plan 3: Detail werkput 2

Tekening 1: Profiel- en coupetekeningen werkput 1
 Tekening 1: Profiel- en coupetekeningen werkput 2

9.4 Harrismatrix



9.5 Sporenlijst

Werkput	Spoor	Kleur			Homogeen/ heterogeen	Samen- stelling	Vorm	Interpretatie
		Donker/ licht	Hoofd- kleur	Bijkleur				
2	1a	Donker	Grijs		Heterogeen	Zand	Langwerpig	Insteek S1b
2	1b	Donker	Grijs		Homogeen	Cement	Langwerpig	Cementverharding, septische put

9.6 Murenlijst

Werkput	Muur	Materiaal	Formaat (in cm)			Verband	Mortel
			Lengte	Breedte	Hoogte		
2	M1	Baksteen	14	9	5	streks	cement
2	M2	Baksteen	14	9	5	streks	cement
2	M3	Baksteen	16	11	5	streks	kalk
2	M4	Baksteen	19	8	5	rij kops & rij streks	kalk
2	M5	Baksteen	20	11	6	streks	zavel
2	M6	Baksteen	20	11	6	streks	zavel
2	M7	Baksteen	19	8	5	rij kops & rij streks	kalk
2	M8	Baksteen		Brokken		streks	zavel
1	M9	Baksteen	15	9	5	rij kops & rij streks	zavel

Werkput	Muur	Materiaal	Formaat (in cm)			Verband	Mortel
			Lengte	Breedte	Hoogte		
1	M10	Baksteen	21	10	5	rij kops & rij streks	zavel
1	M11	Baksteen	20	10	4	rij kops & rij streks	zavel
1	M12	Baksteen	23	10	5	rij kops & rij streks	zavel
1	M13	Baksteen	15	10	5	rij kops & rij streks	zavel
1	M14	Baksteen	21	13	4	rij kops & rij streks	zavel

9.7 Vondstenlijst

Vondst nr.	Locatie					Inzamelingswijze	Aardewerk			Glas		
	Werkput	Spoor	Muur	Laag	Vak		Vaatwerk	Bouw-materiaal	Andere	Vaatwerk	Bouw-materiaal	Ander e
V1	2		1			vlak	5					
V2	2	1		instee k		vlak	2					
V3	1		14			vlak	1			1		
V4	1		Tussen 10 en 11			coupe	1					
V5	1		Tussen 12 en 13			coupe	1					

9.8 Monsterlijst

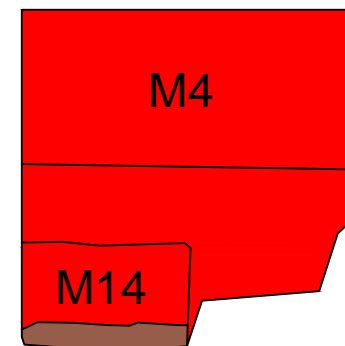
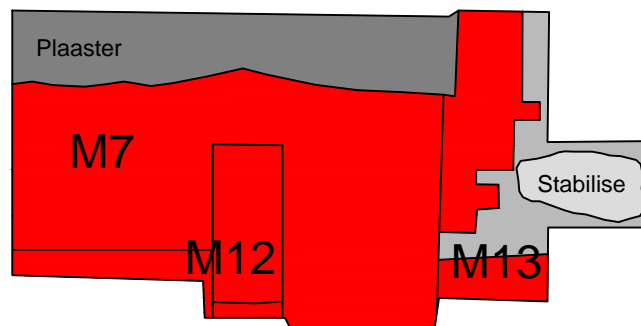
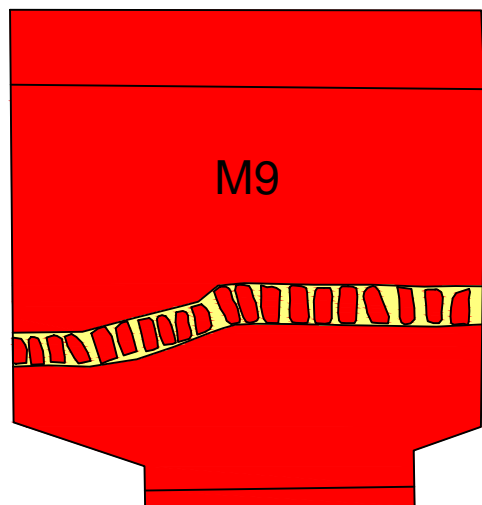
Datum	Monsternr	Werkput	Spoor/muur	Monstername
09/07/14	MMO1	2	M2	Mortel
09/07/14	MMO2	2	M3	Mortel
09/07/14	MMO3	2	M5	Mortel
09/07/14	MMO4	2	M6	Mortel
09/07/14	MMO5	1	M10	Mortel
09/07/14	MMO6	1	M11	Mortel
09/07/14	MMO7	1	M12	Mortel
09/07/14	MMO8	1	M13	Mortel
09/07/14	MMO9	1	M14	Mortel
09/07/14	MBS1	2	M2	Baksteen
09/07/14	MBS2	2	M3	Baksteen
09/07/14	MBS3	2	M5	Baksteen
09/07/14	MBS4	2	M6	Baksteen
09/07/14	MBS5	1	M10	Baksteen

Datum	Monsternr	Werkput	Spoor/muur	Monstername
09/07/14	MBS6	1	M11	Baksteen
09/07/14	MBS7	1	M12	Baksteen
09/07/14	MBS8	1	M13	Baksteen
09/07/14	MBS9	1	M14	Baksteen

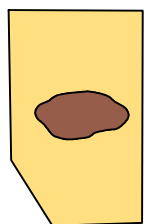
9.9 CD-rom

Inventarislijsten van het gerecupereerde vondstenmateriaal, van de sporen met beschrijving, van alle tekeningen en van alle foto's zijn digitaal beschikbaar. Dit is tevens het geval voor het dagboek, de foto's, de plannen en tekeningen.

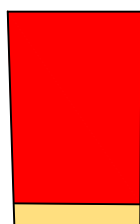
WP 1



M10 AB



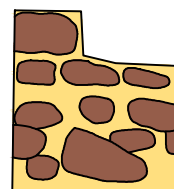
M10 BC



M11 AB



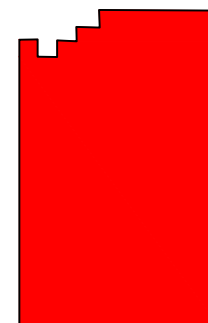
M11 CD



M10-11 0A



M10-11 AB

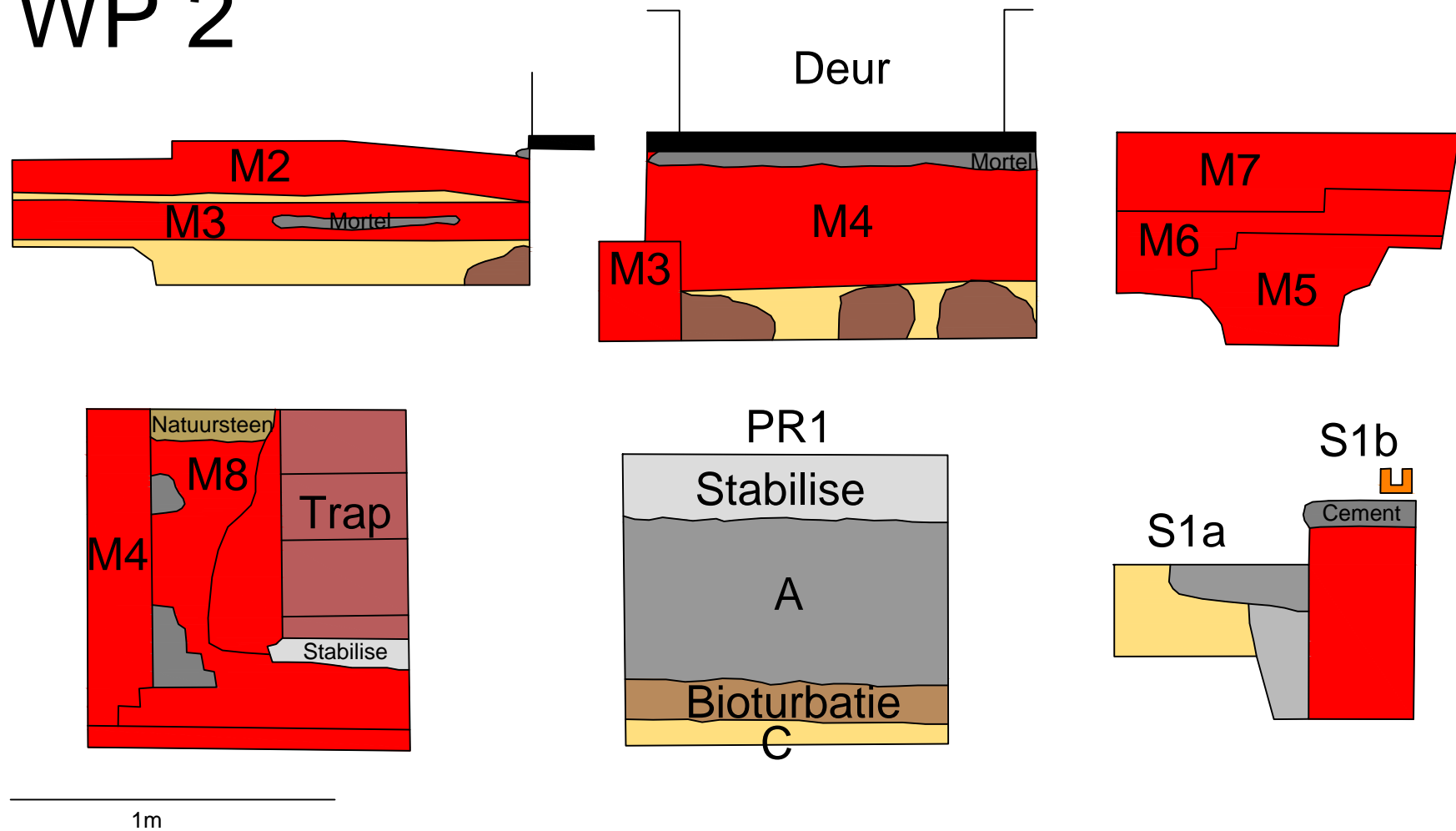


1m

Archeologische opgraving
Grobbendonk - Troon

ID: Profiel- en coupetekeningen

WP 2



Archeologische opgraving
Grobbendonk - Troon

ID: Profiel- en coupetekeningen